

چند واژه پیشنهادي ترکی مربوط به گاهشماری و تقویم

سۆزوموز

در زیر چند کلمه ترکی پیشنهادي خود ، برای کلمات فارسي و عربي مربوط به گاهشماری و تقویم که معادل ترکی ندارند را می آورم. در باره هر کدام از این کلمات که از طرف اینجانب ایجاد شده اند توضیح مختصري نیز داده ام. مهران بهاري

۱- هفته:

يئددیجه – Yeddica

در ترکیه و یوگسلاوي سابق سره نویسان در مقابل هفته فارسي کلمه "يئدیل" (يئدي+ایل) را بکار میبردند. پسوند -ایل در ترکی معادل پسوند -ه و یا -انه و -گانه فارسي است. معادل يئدیل در ترکی آذربایجان "يئددیل" است. اما از آنجائیکه در ترکی آذربایجان ایل به معني سال می باشد (در ترکی ترکیه ییل به معني سال است) شباهت بین دو کلمه يئددیل (هفته) و يئددی ایل (هفت سال) باعث اغتشاش خواهد گردید. از اینرو کلمه "يئددیجه" را به عنوان معادل کلمه هفته پیشنهاد می کنم. علاوه بر آنکه پسوند -جه نیز تقریباً معادل پوندهاي -ه، -انه، و -گانه است، در ساخت بعضي دیگر از کلمات مربوط به گاهشماری مانند دؤنه نجه به معني فصل و موسم نیز بکار رفته است.

۲- سال شمسی، قمری، هجری، میلادی:

گونش ایلی - İli Günəş, آيسال ایل - İli Aysal, کؤچسه ل ایل - İl Köçsəl, دوغون ایل - İli Doğuş

به منظور استاندارد نمودن تعبيرات فوق، معادل سالهاي قمری و هجری که به ترتیب از کلمات يك هجائي آی (ماه) و کؤچ (هجرت) ساخته میشوند، با اضافه نمودن پوند -سال، -سه ل، ترکیبات "آيسال ایل" (سال قمری) و "کؤچسه ل ایل" (سال هجری) ساخته شدند. برای سالهاي شمسي و میلادی که از کلمات دو هجائي گونه ش (خورشید) و دوغوش (میلاد) ساخته می شوند از پسوند -ی در آخر کلمه ایل استفاده شده است. بنابراین برای سالهاي قمری، هجری، شمسي و میلادی به ترتیب "آيسال ایل"، "کؤچسه ل ایل"، "گونه ش ایلی" و "دوغوش ایلی" را پیشنهاد می کنم.

۳- دقیقه، ثانیه و آنیه:

ایریمجیک - İrimcik, ایکینجیک - İkincik, قیریمجیک - Qırpımcıq

-واژه پیشنهادي ایریم از کلمه ایري به معني درشت با اضافه نمودن پسوند -م ساخته شده (مانند بیریم = بیر = ایم، به معني واحد) و به معني دقت است. با اضافه نمودن پسوند -جیک واژه ایریمجیک معادل دقیقه حاصل شده است.
-واژه ایکینجیک از اضافه نمودن پسوند -ایک به ایکینجی حاصل شده و معادل ثانیه است.
-واژه قیریمجیق از اضافه نموده پسوند -جیق به کلمه قیریم (قیرپ=یم) که به معني آن و لحظه است ایجاد شده است و به معني آنیه است.
بنابراین برای کلمات دقیقی، ثانیه و آنیه معادلهاي ترکی ایریمجیک، ایکینجیک و قیریمجیق را پیشنهاد می کنم.

۴- ساعت مچي: Çolazıq – چولازيق

کلمه پيشنهادي "چولازيق" که معادل ساعت مچي است به قياس کلمه بيله زيک به معني دستبنده و النگو در ترکي ساخته شده است. فرم اصلي بيله زيک، بيله ک+اوزوک به معني حلقه مچ است که در ترکي معاصر به بيله زيک تغيير فرم داده است. در ترکي باستان کلمه چولا – Çola به معنای ساعت (واحد زمان) بکار مي رفته است. با اين قياس ترکيب چولا+اوزوک به معني حلقه ساعتی و يا ساعت مچي را نيز به شکل چولازيق نشان داده ام.

۵- کرونولوژی: Çağinsıra – چاگينسيرا

در زبان ترکي چاغ به معني وقت و هنگام و زمانه است. اما کاربرد کلمه چاغ به معني زمان بويژه در مقابل مفهوم مکان چندان صحيح نيست. زيرا در ترکي چاگين - Çağın (چاغ+ين) به مفهوم زمان، در مقابل اوروں - Orun (اور+اون) به مفهوم مکان است. ردپاي واژه چاگين در ترکي آذربايجاني را در کلمه هاچان مي توان مشاهده کرد که در آن حرف غ مانند ترکي استانبولي، حذف شده است. (هاچاگين = ها+چاغ+ين = ها+چا+ = هاچان). با حرکت از اين نقطه براي کلمه کرونولوژی، ترکيب چاگينسيرا (چاگين+سيرا) پيشنهاده ميشود. چاگين به مفهوم زمان و سيرا به مفهوم ردیف و نوبت و ترتيب.

۶- تاريخ (علم) و تاريخ (مورخه) : اۆته ک - Ötək ، ايلايگون - İlaygün

در زبان فارسي براي ناميدن دو مفهوم متفاوت علم تاريخ (به انگليسي History) و مورخه (به انگليسي Date) مانند تاريخ تولد، هر دو کلمه واحد "تاريخ" بکار مي رود، اما در زبان ترکي همچو کمبودي وجود ندارد. در نشریات دانشجوئي ترکي در ايران به واژه ايلاي به معني تاريخ برخورد مي کنيم. حال آنکه کاربرد کلمه ايلاي معادل تاريخ در هر دو معني آن (علم و مورخه) داراي اشکال است.

در زبان ترکي براي تاريخ به معني علم تاريخ واژه "اۆته ک" (اۆت+ه ک، از اۆتمک به معني سپري شدن و گذر کردن) پيشنهاده شده است. بنا بر اين تعويض کلمه موجود اۆته ک با کلمه ديگري جهيت ندارد. و اما کلمه ايلاي به معني مورخه نيز نميتواند بکار رود. زيرا مورخه مثلاً قطعنامه مورخه فلان و يا تاريخ تولد، شامل سه بخش سال و ماه و روز است. با توجه به اين نکته، معادل کلمه مورخه، به شکل "ايلايگون" (ايل+آي+گون) پيشنهاده ميشود.

در زير چند کلمه ترکي مربوط به تقويم و گاهشماری ترکي- شامل موارد پيشنهادي خود در فوق به رنگ قرمز- را آورده ام:

تقويم و گاهشماری ترکي: تورک ييمي و چاغ بيريملري – Birimləri Çağ Yimi və Türk

ساعت (واحد زمان): چولا – Çola
روز: گون – Gün

هفته: يئددیجه – Yeddicə

ماه: آی - Ay

دوره دو ماهه: کسین - Kəsin

فصل، موسم (سه ماهه): دؤنه نجه - Dönəncə

دوره شش ماهه: سوره م - Sürəm

سال: ایل - İl

سال شمسی: گونش ایل - İli Günəş

سال قمری: آيسال ایل - İl Aysal

سال هجري: کؤچسه ل ایل - İl Köçsəl

سال میلادی: دوغون ایل - İli Doğuş

سالنامه: ایللیک - İllik

سالگرد: ایل دؤنوم - İldönüm

سالنما: ایل گور - İlgör

دقیقه: ایریمجیک - İrimcik

ثانیه: ایکینجیک - İkincik

آنیه: قیرپیمجیک - Qırpımcıq

ساعت مچی: چولازیق - Çolazıq

روزشمار: گونگه ن - Güngən ، گونله ج - Günləc

تحویل سال: گون دؤنومو، ایل دؤنوشومو

وقایع نامه: ایلده لیک - İldəlik

کرونولوژی: چاغینسیرا - Çağinsıra

قرن-سده: یوزایللیک - Yüzillik

دهه: اون ایللیک - Onillik

وقت، هنگام: چاغ - Çağ

تقویم: بیم - Yim

تاریخ (علم): اؤته ک - Ötək

تاریخ (مورخه) : ایلایگون - İlaygün

مدت: سوره - Sürə

مهلت: سوره و - Sürəv

عهد، دوره: دؤنه م - Dönəm

روند: سوره ج - Sürəc

پریودیك، ادواری: سوره لی - Sürəli

مزمّن: سوره گن - Sürəgən

دائم، مداوم: سوره کلي - Sürəkli

ابدي: منگی - Məngi

ازلي: آشنی - Aşnı

آخر: سون - Son

اول: ایلک - İlk

نهایت: بیتیم - Bitim

ابتدا: باشلانقیج - Başlanqıç

اولیه، نخستین: ایلکین - İlkın

نادر: استیره ک - Seyrək

زود زود: سیخجا - Sıxca

پیاپی: آردیشیق - Ardışıq

قدیم: اسکی - Əski
باستان: بایری - Bayrı
زمان (در مقابل مکان) : چاغین - Çağın
مکان (در مقابل زمان) : اوروں - Orun

گنرجه به هو!!!

© یازیلدیگی ساعات 1:1 بوتون حاققلاری ساخلیدیر. یازیلاری نقل ائده بیلیمک اوچون، قایناق و یازار آدی
آجیقا دیگر اندیلیب آنا یازی یا لینک وئرلمه لی دیر © Mehran Bahari